

Pregledni članak/
Review paper
Prihvaćeno: 1. listopada 2018.

Semir Šejtanić

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Nastavnički fakultet
Bosna i Hercegovina
semir.sejtanic@unmo.ba

KVALITETE KOMUNIKACIJE UČENIKA I NASTAVNIKA TIJEKOM NASTAVNIH I IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Sažetak: *Komunikacija je temeljni društveni proces u kome se pružaju i primaju informacije, ali i proces koji omogućuje međudjelovanje pojedinca i skupine, učenika i nastavnika, učenika i učenika, nastavnika i učenika. Većina međusobnih odnosa odvija se kroz interpersonalnu komunikaciju i sama uspješnost odgojno-obrazovnog procesa ovisi od kvalitete i uspješnosti međusobne komunikacije učenika i nastavnika. Vrlo je važno da nastavnici, osim znanja iz odgovarajućih predmeta, podučavaju učenike komuniciranju, ali i vještinama uspješne komunikacije. Ovaj rad bavi se komunikacijskim vještinama koje se mogu učiti, usavršavati i unaprjeđivati, kako u nastavi, tako i u izvannastavnim aktivnostima te su veoma važne u odnosima učenika i nastavnika, jer je loša komunikacija često uzrokom brojnih problema i nesporazuma. Istraživanje je imalo za cilj utvrditi i ispitati procjene i mišljenje učenika i nastavnika o podučavanju učenika komunikacijskim vještinama. Uzorak istraživanja činilo je 590 učenika i 315 nastavnika osnovnih i srednjih škola s područja Hercegovačke regije (Bosna i Hercegovina). Za prikupljanje podataka korištena je tehnika skaliranja likertovog tipa. Rezultati istraživanja pokazali su da je podučavanje učenika komunikacijskim vještinama prisutno u izvođenju nastave i izvannastavnih aktivnosti.*

Ključne riječi: *izvannastavne aktivnosti, komunikacijske vještine, nastava*

UVOD

Komunikacija je važan čimbenik cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa. Kako bi učenici razumjeli poruku koju im nastavnici šalju, ona mora biti jasna, razgovijet-na, konkretna, sadržajna i jednostavna. Nastavnik, kao organizator izvođenja na-stavnog procesa, ima odgovornu ulogu za uspješnost svakog pojedinca i razreda, odnosno grupe kao cjeline. Kako bi u tome uspio, mora demokratski voditi grupu, otvoreno komunicirati, usmjeriti zajedničke aktivnosti prema svrsi i sistemski moti-virati sve subjekte u odgojno-obrazovnom procesu. Svaki bi se učenik u školi trebao dobro osjećati, a da bi to mogao, treba znati komunicirati. Komunikacija je prenoše-nje poruke jedne osobe drugoj, tako da je ona može razumjeti i u raspravi provjeriti i, ako treba, temeljem nje djelovati (Vilotijević, 2001:315). Ona je u razredu vrlo važna jer uvjetuje kakva će biti klima u cijeloj školi. Jedna je od uloga nastavnika, tijekom izvođenja nastave, upoznati učenike s načinima komuniciranja: omogućiti

im da upoznaju sebe, da znaju razgovarati, slušati, opažati, da se međusobno bolje upoznaju i uvažavaju.

Planirani i sistemski pristupu podučavanju komunikacijskih vještina odnosno ko-munikacijskih kompetencija, potiču i načela pedagoške prakse koja omogućavaju njihovo podučavanje:

- uvažavati i poštovati osjećaje učenika kako bi im se pomoglo osjećati se i postati kompetentnim sudionicima u vršnjačkoj skupini, odnosno razrednoj zajednici,
- društvena, odnosno komunikacijska kompetencija kulturološki je određena,
- teškoće u socijalizaciji učenika prilika su za poduku,
- socijalno, odnosno komunikacijsko ponašanje razvija se u zatvorenom krugu,
- neposredna komunikacija pojačava djelotvornost odraslih,
- važni odnosi zahtijevaju sadržajnost,
- optimalna intervencija nastavnika potiče društvenu, odnosno komunikacijsku kompetenciju,
- očekivanja odraslih oblikuju dječije karaktere, interakcija i komunikacija nastavnika sa učenicima model je socijalne kompetencije (Katz i McClellan, 2005:55).

Komunikacijske vještine mogu se definirati kao prijenos poruke koja podrazumijeva zajedničko razumijevanje između konteksta u kome se ta komunikacija odvija (Saunders i Mills, 1999). Osim toga, vještine komunikacije važne su za nastavnika u pružanju obrazovanja učenicima (McCarthy i Carter, 2001). Dobre komunikacijske vještine osigurat će svakom nastavniku da od učenika dobije ono najbolje. Studija koju je provela Sng Bee (2012) smatra da dobre komunikacijske vještine nisu važne samo za nastavnike, već su važne i za učenike i njihov akademski uspjeh. Komunikacija u učionici uključuje interakciju face to face i komunikaciju koja je neophodna između sudionika u učionici kako bi se osiguralo neometano odvijanje nastavnog procesa (Kogut i Silver, 2009; Kazi, 2012). Vještine komuniciranja veoma su važna umijeća i bitna sposobnost svakog nastavnika te su temelj uspješne i kvalitetne ko-munikacije sa učenicima. To su: slušanje, empatija, fleksibilnost, inkluzivnost, kvalitetna interakcija, otvorenost, osjetljivost za međusobnu suradnju i uvažavanje. Kvalitetno i uspješno podučavanje komunikacijskim vještinama ostvaruje se u nastavi, a još veći prostor može se naći u realizaciji izvannastavnih aktivnosti, gdje nastavnik pokazuje da mu je stalo do napretka učenika te time jača njihovo samopouzdanje, a krajnji ishod je povećanje učinkovitosti i kvalitete u obrazovanju i komunikaciji. Komunikacija u nastavi izmijenila se tijekom svog razvoja i kretala se od potpuno autoritativne, nasilne i rigidne pa sve do demokratske, otvorene i participirajuće. Učinci nastavnog procesa između ostalog ovise i o kvaliteti komunikacije neposrednih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, tj. nastavnika i učenika. Prilikom razvoja svog identiteta učenik mora naučiti u razgovoru i komunikaciji s nastavnikom primati, ali i davati informacije, naravno u kontekstu međusobnog povjerenja, poštovanja i uvažavanja. Učinkovite vještine komunikacije nastavniku u učionici donose uspješnu

modifikaciju ponašanja učenika. Komunikacijske vještine alati su koje koristimo za uklanjanje prepreka za učinkovitu komunikaciju (McPheat, 2010.), koja ima poseban značaj u nastavnom procesu. I sama priroda komunikacije varira od osobe do osobe, od kulture do kulture i od društva do društva (Kabita, 2014.). Komunikacija u učionici usmjerava nastavu i učenje i stoga je ključni element za podsticajno učenje. Učinkovita komunikacija u učionici preklapa materijal nastave i učenje (Civikly-Powell 1999: 63) i nalazi se u srži bilo koje kvalitete u učionici (Polk 2006: 25).

Karakteristika interpersonalne komunikacije koja pogoduje razvoju učenikova identiteta i komunikacijskih vještina jest mogućnost slobodnog izbora informacija od strane i nastavnika i učenika. Izvannastave aktivnosti učenika idealne su za slobodniju komunikaciju jer učenici samostalno biraju određene aktivnosti, a to nastavniku daje priliku da kroz interakciju sa učenicima, osobnim primjerom i kroz određene radioničke aktivnosti, vježba razvoj komunikacije. Komunikacija u izvannastavnim aktivnostima je izravna izmjena poruka između nastavnika i učenika. Ovaj komunikacijski proces u kojem nastavnik i učenik međusobno djeluju ima svrhu pozitivno djelovati na razvoj učenika. Učinkovita i jasna komunikacija preduvjet je za otpočinjanje kvalitetnog procesa učenja. Ako je odnos između učenika i nastavnika narušen zbog neučinkovite komunikacije, to ne samo da će negativno utjecati na usvajanje znanja, nego će izravno otežati učenicima razvijanje sposobnosti za učenje djelotvornih vještina međusobne komunikacije s drugima, jer će učenici pratiti primjer nastavnika.

Prema Farrellu (2009), nastavnici koriste komunikaciju u učionicama kako bi se postigle tri stvari: da se steknu značajna znanja učenika, da odgovore na pitanja koja učenici postavljaju i da opišu iskustva u učionici koju dijele sa učenicima. Nastavnici trebaju postati svjesniji svojih komunikacijskih vještina i komunikacijskih obrazaca koje trenutno koriste u komunikaciji s učenicima u učionicama te moći procijeniti pružaju li ovi obrasci mogućnosti učenicima da usvoje i usavrše vlastite komunikacijske vještine. Vještine komunikacije uključuju slušanje i govor, kao i čitanje i pisanje.

Izvannastavne aktivnosti pružaju velike mogućnosti za kulturni i stvaralački razvoj osobnosti učenika. Darling, N., Caldwell, LL. i Smith, R. (2005.) utvrdili su da učenici koji sudjeluju u izvannastavnim aktivnostima u školi postižu bolje ocjene te više akademske težnje u usporedbi s onima koji ne sudjeluju u izvannastavnim aktivnostima. Smisao izvannastavnih aktivnosti stvaranje je komunikacijskih i društvenih uvjeta da se što više učenika uključi u razne organizacijske oblike u kojima će naći smisao i zadovoljstvo te shvatiti njihovu potrebu. Aktivno slušanje, postavljanje pitanja, kritičko razmišljanje i raspravljanje zasigurno su vježbe koje se mogu na kvalitetan i osmišljen način ostvariti izvannastavnim aktivnostima. Komunikacija u izvannastavnim aktivnostima izravna je izmjena poruka između nastavnika i učenika. Ovaj komunikacijski proces u kojem nastavnik i učenik međusobno djeluju ima svrhu da pozitivno djeluje na razvoj učenika jer mnogi problemi i poteškoće u školama nastaju upravo zbog nedostatka adekvatne, uspješne i kvalitetne komunikacije. Uzroci takvom nedostatku često su nedovoljno razvijene učeničke sposobnosti komuniciranja, a one su odraz djetetove komunikacije unutar obitelji. Takva komuni-

kacija treba biti osnovom međusobnog poštivanja, uvažavanja, povjerenja (Brata-nić, 2002:102). Komunikacija je vrlo važna u kreiranju pozitivne klime u razredu i dobrih međuljudskih odnosa. Loša komunikacija može prouzročiti mnoge probleme i nesporazume između učenika i nastavnika. Da bi komunikacija bila učinkovita i kvalitetna, neophodno je da učenici razumiju poruku koju nastavnik šalje, koja mora biti jasna i razgovijetna, demokratska i humana, a dobre komunikacijske vještine koje nastavnik posjeduje omogućit će i učenicima usvajanje istih i postizanje dobrih rezultata, kako u nastavi, tako i u izvannastavnim aktivnostima.

METODOLOGIJA RADA

Komunikacijske su vještine oblici ponašanja koje nastavnik pokazuje u interakciji s drugim učenicima. One imaju za cilj motivirati učenike, razvijati dobre međuljudske odnose s njima, podržavati ih i stvarati pozitivnu komunikacijsku klimu u odjelu. Kroz aktivno slušanje, postavljanje pitanja, empatiju, samopraćenje, uključenost i upravljanje interakcijom kao i prilagodljivost ponašanja, nastavnici na izravan i neizravan način mogu učenike podučavati komunikacijskim vještinama.

Cilj je istraživanja utvrditi procjene učenika i nastavnika o podučavanju učenika komunikacijskim vještinama. U skladu s ovako postavljenim ciljem, definirali smo zadatke istraživanja:

1. Istražiti mišljenja učenika i nastavnika o tome podučavaju li nastavnici tijekom izvođenja nastavnog procesa učenike vještinama komuniciranja
2. Ispitati mišljenja učenika i nastavnika o tome podučavaju li nastavnici tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti učenike vještinama komuniciranja

Hipoteza istraživanja je da ne postoje statistički značajne razlike u procjenama među učenicima i nastavnicima o podučavanju vještina komunikacije u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima.

Populacija iz koje smo birali uzorak ispitanika i na koje se odnosilo ovo istraživanje sastoji se od učenika devetog razreda osnovnih škola i učenika prvog i drugog razreda srednjih škole s područja Hercegovačke regije (Hercegovačko-neretvanska županija). Uzorak istraživanja obuhvatio je škole, odnosno učenike i nastavnike iz pet gradova (Mostar, Konjic, Jablanica, Stolac, Čapljina), sedam osnovnih škola (IV osnovna škola Mostar, Osnovna škola „Mujaga Komadina“ Mostar, Osnovna škola „Šejh Jujo“ Mostar, VI osnovna škola Mostar, Prva osnovna škola Stolac, II osnovna škola Konjic i Osnovna škola „Suljo Čilić“ Jablanica) i sedam srednjih škola (Strojarsko prometna škola, Medicinska škola, Karađozbegova medresa, Elektrotehnička škola, Ekonomska škola, Srednjoškolski centar Jablanica, Srednjoškolski centar Konjic).

Tablica 1. Struktura uzoraka

Škola		Učenici		Nastavnici	
Osnovna	7	M	293	M	91
Srednja	7	Ž	297	Ž	224

Kako bismo došli do relevantnih spoznaja o tome podučavaju li nastavnici i u kojoj mjeri učenike vještinama interpersonalne komunikacije u nastavi i izvannastavnim aktivnostima, konstruirali smo instrument koji se sastojao od 12 tvrdnji, ljestvicom likertovog tipa za učenike i nastavnike. U ovoj ljestvici ispitanici su izražavali učestalost pojedinih segmenata podučavanja komunikacijskih vještina (uvijek, često, ponekad, rijetko i nikad) u skladu s uputstvom koje je bilo sastavni dio ljestvice. Ljestvica se sastojala od dva dijela: ljestvica procjene učenika i nastavnika o vještinama podučavanja komunikacije u nastavnim aktivnostima i ljestvica procjene učenika i nastavnika o vještinama podučavanja komunikacije u izvannastavnim aktivnostima. Na uzorku od 200 ispitanika (120 učenika i 80 nastavnika), koristeći se statističkim programom SPSS 21, utvrdili smo pouzdanost instrumenta $\alpha = .844$ (Kronbahov alfa koeficijent). Diskriminativnost tvrdnji izračunata je pomoću item-total korelacije, odnosno preko suodnosa rezultata koje su ispitanici postigli na određenoj tvrdnji i rezultata koje su postigli u cjelokupnom procjenjivanju. Sve procjene čija je korelacija značajna doprinose procjenjivanju te imaju zadovoljavajuću diskriminativnost. Konačna varijanta ljestvice ima distribuciju koja značajno odstupa od normalne, što je dokazano Smirnov-Kolmogorovljevim testom, gdje je $D = .082$, $df = 200$, $p = .002$, odnosno Shapirov Wilkovim testom gdje je $D = .958$, $df = 200$, $p = .167$.

REZULTATI I INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

RAZVOJ KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA UČENIKA U NASTAVI

Suvremena i kreativna nastava omogućava stvaranje uvjeta aktivnog sudjelovanja učenika, nastavnika i roditelja u interakciji i komunikaciji. Modernizacija i inovacije u odgoju i obrazovanju stavljaju svakog nastavnika u situaciju da mora istupati kao kreativac i pronalazač novog i učinkovitijeg načina rada kako bi postigao što bolje rezultate, a uloga komunikacije je od velikog značaja. Za kvalitetnu komunikaciju u nastavi, nastavnik treba voditi računa da u sadržajima i metodama bude prikladno zastupljena emocionalno-društvena komponenta. Sve što nastavnik čini tijekom interakcije s učenicima omogućava im da oni nešto saznaju o njemu, a mnoge poruke učenici tumače i kao odnos nastavnika prema njima. Kad je komunikacija češća i bogatija, učenici će to doživljavati kao pažnju i zanimanje za njih, a kad je rijetka ili izostaje, oni će nastavnika opažati nezainteresiranim i osjećat će se zapostavljeno. Zasižno jedan od načina podučavanja učenika komunikacijskim vještinama jeste osobni primjer. Vođenjem kvalitetne komunikacije, kao jednog od načina podučavanja komunikacijskih vještina, učenici uče kako razjasniti nesporazume i sukobe pažljivim korištenjem govora. Kvalitetna komunikacija vrijedno je sredstvo u izgradnji zajednice i nerijetko sprječava moguće poteškoće i barijere u građenju pozitivnih međuljudskih odnosa. U tablici br.2 prikazali smo rezultate procjene ispitanika o podučavanju komunikacijskih vještina u izvođenju nastave, gdje je na ljestvici minimalna navedena procjena nikad, a maksimalna procjena na ljestvici uvijek.

Tablica 2. Podučavanje komunikacijskih vještina u izvođenju nastave

Pokazatelji podučavanja komunikacijskih vještina u izvođenju nastave	Ispitanici	N	Min	Max	Mean	St. Devijacija
Nastavnici prekidaju izlaganje učenika	U	590	1	5	2,81	1,16
	N	315	1	5	3,47	1,31
Od ostalih učenika nastavnici traže da slušaju govor drugog učenika	U	590	1	5	4,52	,79
	N	315	1	5	4,81	,41
Nastavnici obraćaju pozornost dok učenik govori	U	590	1	5	4,29	,85
	N	315	1	5	4,83	,42
Nastavnici svojom komunikacijom nastoje zainteresirati sve učenike u odjelu	U	590	1	5	4,07	1,00
	N	315	1	5	4,77	,46
Nastavnici s učenicima razvijaju dobre odnose	U	590	1	5	4,29	,85
	N	315	1	5	4,39	,84
Nastavnici potiču učenike na rasprave i diskusije	U	590	1	5	3,49	1,01
	N	315	1	5	4,03	,83
Nastavnici uvažavaju različita mišljenja	U	590	1	5	4,38	,85
	N	315	1	5	4,50	,58

$\chi^2 = 63,362$ $p > 0,05$ $df = 5$ Legenda:

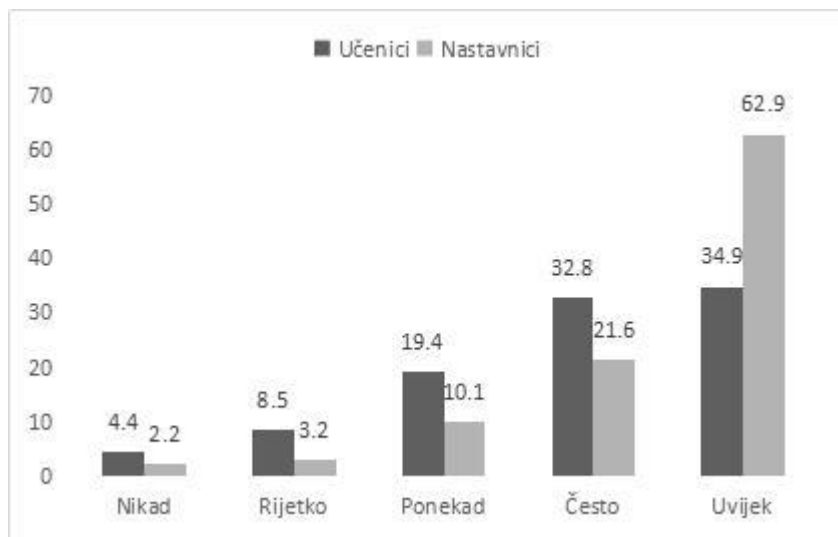
U-učenici, N-nastavnici

Rezultati deskriptivne statistike ukazuju da je kod učenika ($Me = 4,52$) najviše pozitivnog stava, odnosno procjene o komuniciranju nastavnika, odnosno podučavanju komunikacijskih vještina u izvođenju nastave u indikatoru gdje nastavnik od učenika traži da slušaju izlaganje drugog učenika dok govori. Slušanje je važan element učinkovite komunikacije. Cilj je istinskog slušanja razumijevanje onoga što nam sugovornik pokušava prenijeti. Dobar slušatelj posvećuje pažnju osjećajima govornika i kontekstu u kome je nešto rečeno. Kada se kod govornika pojave zbunjujuća mjesta, dobar slušatelj postavlja pitanja kako bi mu sve bilo jasno. Tišinu i stanke treba tumačiti ispravno, jednom kao smetnju, a drugi put za motiviranje sudionika u komunikaciji (Brilhart, Galanes i Adams, 2001:54). Najveću srednju vrijednost u procjenama nastavnika ($Me = 4,83$) uočavamo kod pokazatelja gdje nastavnici smatraju da oni obraćaju pažnju na govor učenika i da time potiču i ostale učenike. Ova dva pokazatelja povezana su, jer o osobnom primjeru nastavnika u velikoj mjeri ovisi i ponašanje učenika. Podučavanjem komunikacijskih vještina nastavnik stvara uvjete da učenik razvije društvene i komunikacijske kompetencije koje su potrebne za uspostavljanje odnosa i kvalitetnu komunikaciju s drugima učenicima i nastavnicima. Vođenjem kvalitetne komunikacije nastavnika s učenikom kao jednog od načina podučavanja komunikacijskih vještina, učenici uče kako razjasniti nespozume i su-kobe pažljivim korištenjem govora. Dobiveni podaci ukazuju da učenici i nastavnici ne procjenjuju jednako ostvarenje različitih aktivnosti koje imaju za cilj poboljšanje komunikacijskih vještina učenika. Najmanju srednju vrijednost ($M = 2,81$) u procjeni

učenika dobio je pokazatelj nastavnici prekidaju izlaganje učenika. Iako ovim pokazateljem nismo uspjeli dobiti odgovor na pitanje prekida li nastavnik učenika da bi mu ukazao na određenu interakciju ili povezanost s nastavnim gradivom, ipak smatramo, ako se želi razvijati demokratska komunikacija, važno je da nastavnici dopuste učenicima da završe svoje izlaganje, a tek nakon toga daju svoj osvrt, komentar ili sugestiju.

Dok 34,9% učenika smatra da nastavnici uvijek tijekom izvođenja nastave učenike podučavaju komunikacijskim vještinama, taj se postotak kod nastavnika udvostručuje i iznosi 62,9%. Kod ostalih procjena također možemo primijetiti razliku u procentualnom iznosu. Male vrijednosti standardne devijacije kod učenika i kod nastavnika ukazuju na malu raspršenost, odnosno disperziju članova numeričkog niza od aritmetičke sredine iz čega slijedi dobra reprezentativnost aritmetičke sredine i kod učenika i nastavnika.

Postojanje statistički značajne razlike u procjena učenika i nastavnika o podučavanju komunikacijskih vještina tijekom izvođenja nastave, izračunali smo χ^2 testom. Dobivena vrijednost χ^2 iznosi 63,362 i veća je od graničnih vrijednosti na nivou 0,05 $\chi^2=11,1$ i na nivou 0,01 $\chi^2=15,1$ za odgovarajući stupanj slobode ($df=5$), što nas dovodi do zaključka da postoji statistički značajna razlika u procjenama učenika i nastavnika osnovne i srednje škole o vještinama podučavanja komunikacije u izvođenju nastave.

Graf 1. Podučavanje komunikacijskih vještina u izvođenju nastave

Kvalitetnom nastavniku nije dovoljno samo znanje koje posjeduje, već njegovo umijeće ponašanja i komunikacijske vještine uspostavljanja, ali i održavanja međuljudskih odnosa u učionici. Kad se nastavnik „stavi“ u položaj učenika, više ga može razumjeti, shvatiti njegove želje i potrebe, pa će buduća komunikacija biti mnogo uspješnija. Pozitivne procjene nastavnika uistinu ohrabruju jer uspješni i kvalitetni nastavnici iskazuju empatiju prema učenicima te lakše organiziraju nastavni proces i imaju dobru komunikaciju sa njima u svrhu kvalitetne interakcije. Iako je bilo vidljivo da učenici i nastavnici

imaju pozitivan stav prema vještinama komuniciranja, ipak je razlika u njihovim odgovorima primjetna, što je u konačnici bilo povezano i s vrijednošću χ^2 testa. U procesu pomaganja učenicima da uče i vježbaju komunikacijske vještine, vrlo je važno kreirati ispravnu odgojno-obrazovnu strategiju koja će učenicima osigurati mnoštvo prilika za komunikaciju kroz smislene sadržaje, igru, rad i razonodu. Smisljena i sustavno planirana društvena interakcija i komunikacija u nastavnom procesu, jedan je od najvažnijih faktora optimalnog kognitivnog, odnosno cjelovitog razvoja svakog učenika.

RAZVOJ KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA UČENIKA U IZVANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA

Kvalitetno obrazovanje nastavniku postavlja zadatak da razvija učenika u demokratsku, kreativnu i stvaralački usmjerenu mladu osobu s vlastitim stavovima i percepcijama, a sve to preko zadovoljenja osnovnih interakcijskih i komunikacijskih veza. Zasigurno izvannastavne aktivnosti mogu dati prostor za ostvarenje ovog cilja. Nastavnici imaju veliku autonomiju u osmišljavanju programskih sadržaja izvannastavnih aktivnosti, njihovoj pripremi i realizaciji. Razvijanje komunikacijskih vještina može polučiti vrlo dobre rezultate kroz debate, rasprave, usmjerene radionice, a sve to upravo tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti. Kako bi nastavnik prilagodio komunikacijsko podučavanje učenicima, on s njima mora komunicirati na načelima međusobnog uvažavanja i empatije. Samo takva komunikacija otvara put uspješnoj i slobodnoj komunikaciji, što izvođenje izvannastavnih aktivnosti čini kvalitetnijim i učinkovitijim. U tablici br. 3 prikazani su rezultati procjena učenika i nastavnika gdje je minimalna procjena 1 (nikad), a maksimalna 5 (uvijek) označava prisutnost pokazatelja.

Tablica 3. Podučavanje komunikacijskih vještina u izvođenju izvannastavnih aktivnosti

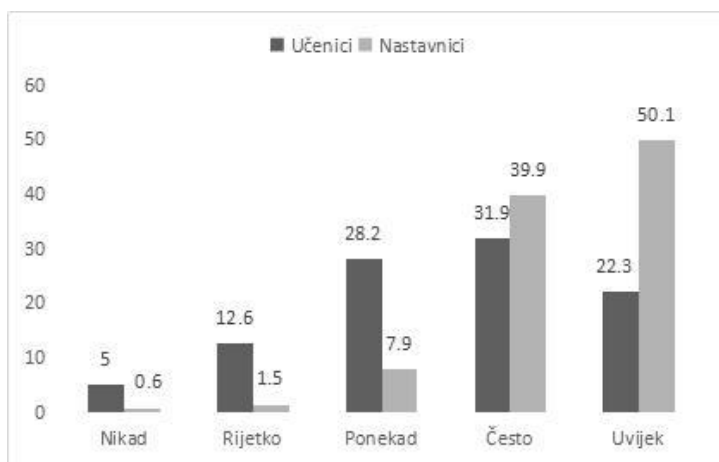
Pokazatelji podučavanja kom. vještina u izvođenju izvannastavnih aktivnosti	Ispitanici	N	Min	Max	Mean	Sts. Devijacija
Nastavnici organiziraju različite aktivnosti kako bi učenici učili i vježbali vještine interpersonalne komunikacije	U	590	1	5	3,37	1,12
	N	315	1	5	3,97	,083
Nastavnici rade na razvoju vještina interpersonalne komunikacije u izvannastavnim aktivnostima	U	590	1	5	3,47	1,07
	N	315	1	5	4,44	,069
Stvaraju i potiču i dvosmjernu komunikaciju u izvannastavnim aktivnostima	U	590	1	5	3,34	1,02
	N	315	1	5	4,52	,058
Nastavnici učenike ohrabruju da postavljaju pitanja	U	590	1	5	3,28	1,13
	N	315	1	5	4,50	,058
Nastavnici ne osiguravaju uvjete za otvorenu komunikaciju prilikom izvođenja izvannastavnih aktivnosti	U	590	1	5	2,35	1,29
	N	315	1	5	1,50	,079

$\chi^2= 129,44$ $p>0,05$ $df=5$ Legenda:

U-učenici, N-nastavnici

Temeljem prikazanih rezultata vidljivo je da većina učenika ($Me=3,47$) smatra da nastavnici tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti rade na razvoju vještina interpersonalne komunikacije. Interpersonalna komunikacija jedan je od osnovnih instrumenata razvoja našeg identiteta. Da bi se omogućio i osigurao razvoj učenikovog identiteta u odgojno-obrazovnom procesu, neophodan uvjet jest određena kvaliteta interpersonalne komunikacije unutar škole. Ispitanici su procijenili da nastavnici tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti podstiču dvosmjernu komunikaciju (nastavnici $Me=4,44$; učenici $Me=4,52$). U dvosmjernoj komunikaciji učenici mogu postavljati pitanja i na taj način kroz razgovor obavještavaju nastavnika jesu li i u kojoj mjeri primili poslanu poruku, tj. usvojili određeni nastavni ili izvannastavni sadržaj. Interpersonalna komunikacija jedan je od osnovnih instrumenata razvoja našeg identiteta. Učenik mora naučiti u razgovoru s nastavnikom primati, ali i davati informacije, naravno u kontekstu međusobnog povjerenja i poštovanja. U dvosmjernoj komunikaciji sugovornici međusobno reaguju i uzajamno utječu jedan na drugoga. Jedan i drugi razgovaraju te se i jedan i drugi mijenjaju. Iz takvog razgovora svi sugovornici izlaze drugačiji. Na početku i na kraju razgovora oni više nisu isti. To je razgovor u kojem se sluša, razmišlja i govori. U izvođenju izvannastavnih aktivnosti ova komunikacija odvija se kroz razgovor nastavnika s učenicima, međusobnu interakciju i raspravu.

Izvannastavne aktivnosti nije moguće ostvariti bez komunikacije, a njena svrha je usmjeriti aktivnosti učenika u svrhu osobne dobrobiti i dobrobiti škole. Dobiveni podaci ukazuju da nastavnici tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti rade na razvoju komunikacijskih vještina ($M=4,44$). Kvalitetna komunikacija u izvođenju izvannastavnih aktivnosti podrazumijeva da sudionici posjeduju komunikacijske vještine kao što su: slušanje, postavljanje pitanja, empatija, poznavanje situacije, uključenost, upravljanje, interakcija i fleksibilno ponašanje. Upravo izvannastavne aktivnosti idealna su prilika za vježbanje komunikacijskih vještina zbog fleksibilnosti nastavnih sadržaja.

Graf 2. Podučavanje komunikacijskih vještina u izvođenju izvannastavnih aktivnosti

Ravnopravan i partnerski odnos između sudionika u komunikaciji jest onaj koji najviše doprinosi kvaliteti razmjene, a ogleda se u međusobnom poštovanju i pri-

hvaćanju. Načini na koji to nastavnici rade određuju hoće li će doći do povezivanja s učenicima ili će doći do prekida komunikacije. Dobiveni podaci ukazuju da učenici i nastavnici imaju sličnu procjenu o tome da tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti nastavnici vježbaju razvoj komunikacijskih vještina. Međutim, vizualno se da primijetiti da se postotak slaganja u procjeni između ispitanika znatno razlikuje. Od ukupnog broja učenika obuhvaćenih istraživanjem (N 590), njih 22,3% izjasnilo se da nastavnici uvijek s njima u izvannastavnim aktivnostima vježbaju razvoj komunikacijskih vještina. Taj postotak se više nego udvostručio po istom pitanju procjene nastavnika i on iznosi 50,1 % (procjena uvijek). Posebno je zanimljiva i procjena ponekad za koju se opredijelilo 7,9 % nastavnika, a 28,2 % učenika. Budući da su vrijednost standardne devijacije male, to ukazuje na malu raspršenost, odnosno disperziju članova numeričkog niza od aritmetičke sredine iz čega slijedi dobra reprezentativnost aritmetičke sredine. Vještina komuniciranja jedan je od ključnih aspekata razvoja svakog pojedinca. Bez razvijenih komunikacijskih vještina teško možemo na kvalitetan način ostvariti zadatke koje pred nas stavlja rad u izvannastavnim aktivnostima. Stoga je na nastavnicima obaveza i odgovornost da kod učenika razvijaju komunikacijske vještine, a to se postiže između ostalog i osobnim primjerom.

Izračunata vrijednost χ^2 iznosi 129,44 veća je od graničnih vrijednosti na nivou 0,05 $\chi^2=11,1$ i na nivou 0,01 $\chi^2=15,1$ za odgovarajući stupanj slobode (df=5), što ukazuje na zaključak da postoji statistički značajna razlika u procjenama učenika i nastavnika osnovne i srednje škole o vještinama podučavanja komunikacije u izvođenju izvannastavnih aktivnosti.

Izvannastavne aktivnosti učenika važan su segment života i rada u školi. U njima je moguće prepoznati individualne sklonosti djeteta mnogo više nego tijekom izvođenja nastavnog procesa. Dijete nas svojim demokratskim izborom za određene sadržaje usmjerava na područje svoga zanimanja i djelovanja. Upravo taj aspekt može pomoći nastavnicima kako bi izvannastavne aktivnosti iskoristili na najbolji mogući način.

Komunikacijske vještine su veoma važne u međuljudskim odnosima jer pogrešnom komunikacijom možemo napraviti brojne nesporazume i probleme. Kvalitetno osmišljene komunikacijske vještine kod svakog učenika mogu značajno povećati nje-gov uspjeh u odgojno-obrazovnom procesu.

ZAKLJUČAK

Kvalitetna komunikacija vrijedno je sredstvo u izgradnji zajednice i nerijetko sprječava moguće poteškoće i granice u građenju pozitivnih međuljudskih odnosa. Podučavanje učenika komunikacijskim vještinama u nastavnom procesu povećava vjerojatnost da će ih učenik primijeniti u određenim situacijama.

Nakon izvršene analize u procjenama učenika i nastavnika o tome podučavaju li nastavnici u nastavnom procesu i izvannastavnim aktivnostima učenike komunikacijskim vještinama, što su bili zadaci istraživanja, može se zaključiti da je podučava-nje učenika komunikacijskim vještinama prisutno u izvođenju nastave i izvannastav-nih aktivnosti. Ovaj stav potvrdili su i učenici i nastavnici. Međutim, vidljivo je bilo postojanje razlike u njihovim procjenama. Dok su učenici bili približno suzdržani od

izrazito pozitivnog stava o prisutnosti komunikacijskih vježbi u izvođenju nastave i izvannastavnih aktivnosti, nastavnici su na većinu procjena imali izrazito pozitivan stav „uvijek“. Tako su za nastavu procijenili da preko 60,0% njih uvijek podučava učenike komunikacijskim vještina u izvođenju nastave, a u izvannastavnim aktivnostima njih preko 50,0%. Postotak kod učenika bio je znatno manji, oko 34,0 % učenika izjasnilo se da u nastavi imaju vježbe komunikacije, a oko 22,0% u izvođenju izvannastavnih aktivnosti. Kako bismo ipak u potpunosti bili sigurni ima li statistički značajne razlike u procjeni učenika i nastavnika, pristupili smo izračunavanju χ^2 testa koji je, i u slučaju izvođenja nastavnih aktivnosti ($\chi^2=63,362$) i u izvođenju izvannastavnih aktivnosti ($\chi^2=129,44$), bio već od graničnih vrijednosti na nivou 0,05 $\chi^2= 11,1$ i na nivou 0,01 $\chi^2=15,1$ za odgovarajući stupanj slobode (df=5), što navodi na zaključak da se može odbaciti hipoteza koja je glasila „Pretpostavljamo da ne postoje statistički značajne razlike u procjenama među učenicima i nastavnicima o podučavanju vještina komunikacije u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima“.

Iako se još sustavno ne posvećuje dovoljna pažnja vježbama komuniciranja u nastavi i izvannastavnim aktivnostima, urađeni su veliki iskoraci ka tome. Kvalitetna komunikacija nije urođena nego se, kao i svaka druga vještina, stječe svjesnim i učestalom primjenjivanjem naučenog.

Kvalitetno pripremljene i stručno osmišljene izvannastavne aktivnosti pospješuju komunikacijske vještine učenika bez obzira je li učenik izabrao glumu, ples, ekologiju, sport ili bilo koju drugu izvannastavnu aktivnost. Ono što je važno jest da se na ovim aktivnostima učenici uče na ispravan način komunicirati. Za izvođenje izvannastavnih aktivnosti vrlo je važna dvosmjerna komunikacija koja omogućuje pružanje povratne informacije između učenika i nastavnika, učenici imaju mogućnosti sudjelovanja u raspravama, što kvalitetu komuniciranja podiže na višu razinu. Također je veoma važno da tijekom izvođenja izvannastavnih aktivnosti nastavnici intenzivno rade na razvoju komunikacijskih vještina. Komunikacijske vještine nisu nešto s čim se ljudi rađaju, nisu dane, one su zadane, mogu se razvijati i poboljšati. One podrazumijevaju znanje, osobine i navike, a učenjem i vježbanjem se grade, razvijaju i unapređuju.

LITERATURA

1. Bratanić, M. (1993). Mikropedagogija. Zagreb:Školska knjiga
2. Brillhart, J.K., Galanes, G.J., Adams, K. (2001). Effective group discussion: Theory and practice. New York, itd: McGraw-Hill
3. Civikly-Powel, J.M. 1999. Can we teach without communicating? New Directions for Teaching and Learning, 80, Winter: 61-67.
4. Darling, N., Caldwell, LL., Smith, R. (2005). Participation in school-based extracurricular activities and adolescent adjustment [Electronic version]. Journal of Leisure Research. 2005; 37:51-77
5. Farrell, T. S. (2009). Talking, listening, and teaching:A guide to classroom communication. Canada: Corwin
6. Kabita, D. (2014). Need of Effective Communication Skills in Teaching Science in Classroom Situation. Inter. J. Edu. Res. Technol. 5 [3] 2014; 40-42.DOI: 10.15515/ijert.0976-4089.5.3.4042
7. Katz, L.G., McClellan, D.E. (2005). Poticanje razvoja dječije socijalne kompetencije. Zagreb: Educa.
8. Kazi, E. H., Abdul Razak, A. Z. i Mosa, F. Z. (2012). Excellent teachers and their job satisfactions: An Analysis at Malaysia's Standpoint. International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development October 2012, 1(4), 1-16
9. Khan, A., Khav, S., Zia-Ul-Islam,Khan, M. (2017). Communication Skills of a Teacher and Its Role in the Development of the Students' Academic Success. Journal of Education and Practice. Vol.8, No.1, 2017. 18-21
10. Kogut, G. i Silver, R. E. (2009). Teacher Talk, Pedagogical Talk and Classroom Activities. Proceedings of the Redesigning Pedagogy Conference, Singapore, June, 2009
11. McCarthy, M.R. and R. Carter (2001). Ten Criteria for a Spoken Grammar in E. Hinkel and S. Fotos (eds). New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms. Mahwah, NJ:Lawrence Erlbaum Associates.
12. McPheat, S. (2010). Effective Communication Skills. MTD Training & Ventus Publishing ApS
13. Polk, J. A. 2006. Traits of effective teachers. Arts Education Policy Review, 107(4): 23-29.
- 14.Saunders, S. i Mill, M.A. (1999). The knowledge of communication skills of secondary graduate student teachers and their understanding of the relationship between communication skills and teaching. NZARE / AARE Conference Paper – Melbourne, Conference Paper Number MIL99660.
- 15.Sng Bee Bee. (2012).The Impact of Teachers' Communication Skills on Teaching: Reflections of Pre-service Teachers on their Communication Strengths and Weaknesses.Humanising language teaching.
16. Vilotijević, M. (2001). Didaktika I. Sarajevo:BH MOST.